26ՐԴ ՏԱՐԻ — ԿԻՐԱԿԻ 1 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1895 — ԹԻԻ 1298

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԱՇՆԱԶԱՐ

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ
ՓՈԼԻՍ, ՂԱԼԱԹԻԱ, ԷՍԿԻ ՓԱՆՔ ՕՍՄԱՆԻ

Խմբագրութեան ուղղուած նամակ կամ այլ գրութիւն ետ չի դարձուիր

Bureaux du Journal HAÏRÉNIK

GALATA, ancion local de la BANQUE IMP. OTT.
CONSTANTINOPLE

10 ՓԱՐԱՅ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԳԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գոլոյ համար	300 Քիւ	75 ղրշ.	Մէճիտ
» »	150 »	40 »	»
Դաւառներու	300 »	100 »	»
»	150 »	50 »	»
»	75 »	25 »	»
Օտար երկիր	300 »	25 ֆրանք	
Ռուսիա	300 »	10 րուպլի	

Թղթատարի ծախքը Խմբագրութեան վրայ
[Դրամի փոխարէն փոստայի փուլ կ՚ընդունուի 115 ղրշ. փոստայի փուլը 100 ղրուշի տեղ].

غلطه ده اسکی بانق عثمانیه
غزته اداره سنه — نبیره

10 ՓԱՐԱՅ

ԽՈՀԱՆՈՑԻՆ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԸ

Մեծ հոգեբան մըն է ան որ ըսած է թէ ընտանիքին երջանկութիւնը խոհանոցին կը սկսի։

Կեանքը չատ արձակունակ կողմ մը նկատել է անչուշտ ասիկա, առանքին պահանջումներուն չատ մեծ տեղ մը տալ է՝ բանաստեղծական ըմբռնումներուն վրայ։ Բայց, ինչ ընել. իրականութիւնը ճրը ջախջախած չէ էն անուշ երազները եւ էն վերացական խանդոյտները։

Իրա՛ւ ալ, սակայն, լաւ կեանքերով մեզ, հաճելի մարդ օզութիւն մը կատարել առանքի մը պարգեւած երանութիւնը՝ առնել երանգով մը կը վարդերվինի բոլոր միջավայրը. մարդ ինքզինքը աւելի բարի կը զգայ, աւելի նեղրամիտ, աւելի դիւրաւ աչք գոցող կեանքին մանր մունր ահացող նեղութեանց ու սրտնեղութեանց։ Ընտանեկան ինչքան կռիւներու առաջը առնուած պիտի ըլլար, ապրիլը ո՞րչափ դիւրացած՝ եթէ առանց երեկմտիլը, իրիկուընէ իրիկուն տուն եկած առէն, գանգը կոխիկ ու սիրուն սեղան մը, ու կերակուր մը, հոգ չէ՛ մէկ տեսակին աւելի չըլլար, որ իր ախորժակը զրգռէր ու իր մարմինը հաճեցնէր։

Բայց, ո՛ւր է ան խնդիրը, այդ պարզ ու տարրական գիտութիւնը ընդհանրապէս կը պակսի տան տիկնոջ։ Երեկմարդը առջին կը գտնէ խաշած բանջարեղէն մը, որուն մէջ մսի կտորներ կը լողան, անհամ ու անախորժ։ Տժգոհութիւնը չի կրնար ծածկել, կինը կը նեղանայ, երիկը երեսները կը կախէ, եւ ա՛լ ամբողջ երեկոյթը խանգարուած է։ Մնա՛ք բարով խաղաղութիւն եւ հանգստութիւն։

Հետեւեալ իրիկուն գարձեալ նոյն կերակուրն է. երիկը ա՛լ աւելի կը կատղի, ու կինը կը տրտնջայ.— Ինչ բերիր որ ինչ կ՚ուզես։

Արդ, մանաւանդ երեքը պիտի ըսեն ձեզ թէ սխալ է այն կարծիքը թէ լաւ կերակուրները սուղ կ՚ըլլան։ Ինա՛ւ։ Քիչ մը բանջարեղէնով, քիչ մը մսով, քիչ մը եղով, կարելի է ամէն օր նորէ նոր կերակուրներ պատրաստել, իրարմէ տարբեր, իրարմէ համով։ Հաճելի եւ առողջարար, ահա իրենց նպատակն մը առաւելութիւնները, որոնց գժբաղդաբար անգէտ կը մնան հարիւրաւոր տանտիկիններ որոնք կրնային ուրիշներ ընտանեկան խաղաղութիւնը։

Բարիզի մէջ ուզած են կիներու կրթութեան այս կարեւոր պակասը լրացնել, եւ չատ տեղեր հաստատուած են խոհարարական դասընթացքներ որոնց մասին խօսած ենք արդէն։ Հիմակ ալ Բարիզի Խոհարարական Ակադեմիան — այո՛, մի խնդաք, խոհարարական Ակադեմիա մը կայ հոն 1878ին հիմնուած, — սկսած է նոր դասընթացքներ հաստատել։ Այս Ակադեմիային կը վերաբերին բարձրի ամենէն նշանաւոր խոհարարները եւ նոր ընտրելիները կ՚ընդունուին միայն երբ ցրանտերէն լեզուաւ թեզ մը անցընեն։

Նոր դասընթացքը պիտի սկսին մայիսս, հետեւեալ ծրագրով. 1. Իրիկուան դասարաններ ուր խոհարարուհիները կարենան լրացնել իրենց արհեստական կրթութիւնը. մինչեւ հիմա ատեստիկիները եւ օրիորդները միայն կը հետեւէին դասերուն. 2. Կանոնաւոր դասընթացքներ որոնց մէջ պիտի պատրաստուին վարպետները, որոնք յետոյ պիտի երթան խոհարարական արհեստը սորվեցնել Բարիզի զանազան վարժարանները մէջ։

Ակադեմիային նախագահը, Պ. Հանրի, հետեւեալ տեղեկութիւնները տուած է բարիզեան լրագրի մը.

«Մենք դասերը կը վերաբերին թէ՛ առանին անտեսութեան եւ թէ՛ բուն խոհարարութեան. թէ՛ տեսական են եւ թէ՛ գործնական. ունկնդիրներուն առջեւ ամէն տեսակ կերակուրներ կը պատրաստուին։

«1895-96ի ծրագիրն է՝ ուսումնասիրութիւն ամէն տեսակ ուտելիքներու, տեսական խոհարարութիւն, առանին անտեսութիւն, առանձին գործնական խոհարարութիւն, առողջապահութիւն։

«Աշակերտ է ի վեր հանել խոհարարին առողջարանական եւ ընկերական գերը։ Պիտի յիշեցնեմ միայն որ Լոնտոնի մէջ դպրոց մը կայ որ ֆրանսական խոհարարութիւն կը սորվեցնէ եւ որ տարեկան 400,000 ֆրանքի նպաստ կ՚ըստանայ անգլիական կառավարութենէն։ Մենք մեր ուժովը մնացած ենք, եւ սակայն մեր դասընթացքները ձրի են։

«Մեր փափաքն է որ առանին գործնական անտեսութիւնը Ֆրանսայի աղջկանց նախակրթարաններուն մէջ մտնէ։ Մեծ անձնուիրութիւններ արդէն իրենց ամակցութիւնը նուիրած են մեզ, և Պ. Ժիւլ Սիմոն ընդունած է մեր խնդրանքին նախագահութիւնը։»

Արդարեւ, Պ. Ժիւլ Սիմոն է որ առանձնած է սիրելիներու խնամակալութեան մը նախագահութիւնը, և այս առթիւ արտասանած ճառին մէջ ըսած է. «Կը յայտարարեմ որ խոհարարները աւելի օգտակար են քան բժիշկները։»

Ժիւլ Սիմոնի անունը կարծեմ բաւական է՝ գործին կարեւորութիւնը ըմբռնելու համար։ Մեր մէջ հիւանդ անոցի խնամակալութիւն մը ունինք, սիրելիներէ բաղկացած, որոնք չատ խօսել չեն սար իրենց վրայ։ Համեստութիւնո՞ն այդ ինչ է այս թէ անպատրաստութեան։ Իւօք կրնան, երթէ ուզեն, այսպիսի գործի մը նախաձեռնութիւնը ըստանձնել։ Թիֆլիսի մէջ հայ կիներու խումբ մը, որոնց գլուխը կը գտնուի տիկին Ռատիսեան, նոյնը կ՚ընէ արդէն։ Ցրանտացի վարպետ մը մեկ տարուան մէջ կրնայ իր արհեստին ամէն գաղտնիքները սորվեցնել մեկ քանի հայ կիներու, որոնք կրնան իրենց կարգին դասատու մը հիմնել։

Ահա՛ գործելու օգտակար միջոց մը։

ՈՒՐՈՒԱԳԻԾՆԵՐ

ԱՆՑՆՈՂ ՆԱԻԵՐ

Ծովային տեսարան մը պիտի չկրնար ըլլալ չես յոդնիր։ Այնչափ պլպլուն թիներ ունին անոր փերպարանափոխութիւնները որ աչքդ միշտ կը գրաւեն եւ միտքդ ալ անոր վերնթիներուն նետուած խորհրդանշան մը կը տեսնէ ամէն չարժմանդը մէջ։ Այսպէս կը դիտէի, աշնան մօտ, ծովը երբ հանգիստը կը սկսին հեռաւոր երկիրներ երթալ եռանկ հանելու։

Ահա կ՚անցնէր մեր բոլոր առագաստները վրայէ վրայ բացած, տարածած, ստորին լայնագոյն պատառին վրայ ուրիշ մէ աւելի փոքր եւ անոր վրայ ալ գագաթնայ ուրիշ մը փոքրկագոյն մինչեւ չորրորդը որ թափկինակի մը պէս կ՚երեւար։ Եւ այսպէս՝ ձերմակ բուրդի ձեւով՝ իրարանան կը դիմեր դէպի արեւմուտք, դէպի տեսողութեան առջեւ փակուած հորիզոնը։ Եւ հանկարծ ուրիշ նաւ մըն ալ կը հանդիպէր, նոյնպէս առագաստաձոյ, եւ ջրերը կ՚ակօսէր կամաց կամաց։ Իրարու կը չաջորդէին լառատիպանները, մեծ ու պզտիկ, ու կ՚անցնէին առջեւէս, կը հեռանային ու կը գաթային մեկ կողմ մեսա-բարով ըսելու չես։

Տարօրինակ արտութիւն մը ղգայի այդ հանդիսաւոր անքը պիտելով. կարծես այդ նաւերը մէկմէկ սիրելի կը խըլէին, կը տանէին ինձմէ։ Յառագաստանաւ ինքզինքս ես ալ կորսուած կ՚ուզէի — իրր թէ մօտ ըլլալու։ Ջերմը անոր բլերը կը բանայ, ի բանայ — իրր թէ պակաւցմամբ մանրանկար իր առջեւն։ Եւ թագաւոր ան ուսերը կը նեղչըներ, կը բարակչըվիլը։ Վախ, չոգնած, ատրտալից հառանչ կը մաչի կեցած տեղը, կարծ աչքիդ առջեւ։

Մայրն ալ քոյը բան մը կը հիւսէր։ Անչշուկ ար մօտ նստած էր եւ խնդոց դերասանուհւոյն վիճակին վրայ տեղեկութիւն հարցի։

—Դիչերը չի քնար, ըսաւ բարի կինը, ոչ միայն հանդստութիւնը արգիլք կ՚ըլլայ, այլ վարժուած ալ չէ կանուխ պառկելու։ Դիչերները բեմին վրայ անքան անցընելու սովորութիւնը հիմայ ալ ծոյլ չի ատր որ կէս գիչերէն առաջ անկողին մտնայ։ Շատ ուրախ եղաւ երբ ըսի իրեն թէ այցելութեան էք եկեր։ Իր սիրական նիւթերուն վրայ կը խօսակցիք հետը եւ չատ հաճոյք կը պատճառէք։

Սակայն իմ բերանս խօսք չէր ի գար անոր ըսելու։ Այնչափ ընկճուած կը տեսնէի գինքը այդ կարծրը փորոտ հիւանդութենէն որ չէի ուզեր յոգնեցընել խօսեցնելով։ Ու կը գիտէի երկու ձրագները որ հայելւոյն գիմաց կը վառէին երբեմն ճաճանակով ու ջերմ կաթիլ մը սանդրնելով մամաչնակին վրայ։ Անոնց լոյսերը թէ՛ հայելւոյն մէջ կը գողանային եւ թէ՛ գոյ ապահիներուն մէջ ծանրները ուր կը սահային կարմրորակ, մարմրուկ գոյն մը՝ հրդեհի գոլացմանը։ Սենեակը մահագուշակ երեւոյթ մը առած էր։ Բլարա ձեռքը երկնցուց գէպի իմ կողմս։

—Դիմացս չե՞ք ի գար նստիլ, ինչո՞ւ հոս պառնըստած էք։

Նոյս կուտայի միշտ գիմացը նստելէն երեսը ուղղակի չանուելու համար, այնչափ կը կսկծացընէր հոգիս։ Աւելին հրնոյի թիներուն տատիրուն անիւները մեղմիկ գլորցընելով։ Դարձեալ ուղեց ժպտիլ ինծի, սակայն գէմքին վրայ ցաւագին կնճիռ մը եկաւ միայն։ Ու այն կապոյտ աչուընները որ գժուարութեամբ կը փակուէին անգամ մը որ զանոնք կը բանար՝ իրենց անզորամ մասնն սարսափած նայուածքը կը յառէին վերդ, քեզմէ օգնութիւն մը խնդրելով յուսահատաբար աղերսանօք։

Ինքզինքս բանադատեցի խօսք բանալու թատրոնի եւ թատերագիրներու մասին։ Ասեցայ երկար տաեն, վասն զի խելացի աղջիկ մըն է ան եւ հոգեկից արուեստագէտ մը։ Բանի՛ անգամ թատերասրահը ծունդ եկած եւ լալագին նայած էր անոր։

Մերթ ընդ մերթ կարճ պատասխան մը կուտար ինծի, չատանալով մտիկ ընել բանիս։ Ես իսօսած տաենս միանգամայն կը խորհէի — արդեօք սիրա՞ծ էր ան. հատանորէն ա՛չ. չեմ գիտեր ինչ տեսակ բան մը կար իր վրայ որ զուչակել կուտար որ ան սիրած չէր։ Անմարմն աղջիկան մը կերպն ունէր ան, եւ հակառակ իր արհեստին պճնասիրութեանը չատ պարզ կը հագուէր, գերմանացի աղջիկներուն պէս — մեղ, կուսական ոճով օձիք մը որուն բոլորը արիւնահաթ բծաստանակ մը կար, եւ ծեռն ալ ուրիշ մէկ երկու աննչան զարդեր։

Այդ զգալիքերը թէ երբեք սիրած չէր ան, աւելի գիմալ կը ներկայացնէր անոր ճակատագիրը։ Վասն զի մինչ կը մեղքնանք այն գժբաղձները որ աչխարհէն կանուխ կ՚երթան առանց այդ աղիտալի կրքին փոխարկանջ ըլլալու։ Ան չապրեցաւ, կ՚ըսենք, եւ իրօք ալ սիրելն է ապրիլը։ Մարը զանի ամբողջութեամբ իրեն կը պահէր եւ արդէն գրած էր ցուրտ ձեռքը անոր կուրծքին վրայ . . .

Առտուկ հաղ մը զանի ցնցեց եւ բերերը վարդագունեցան։ Ծրագները գողգողացեր էին եւ մայրը հասած անոր փարած էր։ Բլարա թաչկինակը բերնին առած եւ գարմիր նչան մը ձգեց հոգ։

Ան՛զգ աղջիկ, ահա կը հասնի կը մեռնի—ո՞վ պիտի լայ անոր վրայ։ Երբ բեմը կ՚ելլէր կրնար բաղմաթիւ հանդիսականներու աչքերէն արցունք քամել, բայց մահը միայն իր մօր արցունքները վազցնել պիտի տայ։

1887, Ռոչեսթեռ (Պաւիկա)

ՋԼԱԽՏ

—Տոքթոր, ա՛խ, ճար մը ասէք, փրկեցէք վիս այս խենթեցընող ցաւերէն։ Ա՛լ կարողութիւն չունիմ դիմանալու։ Տկար կին մըն եմ ես, եւ այսչափ չարչարանք չատ է ինծի համար։ Բոլոր ջղերս վերէն ի վար կը քաչուին կը պրկուին իբր թէ դահիճ մը զանոնք գլաստակի անուին անցուցած ըլլար, եւ անտանելի ցաւեր գիս կը տարբեն։ Ծնկաբներուս տակերը եւ թեւերուս փոս ըրած տեղերը կարծած են գանակով, կուրծքիս մինչեւ իսկ մատ գպցընելու տանեմս կը գողամ, այնչափ խոցոտուք ունի ամէն կողմն ալ, եւ սիրտս հեկեկալով վեր կը վերցընեմ։ Կռնակիս ոսկորը ցաւ է ամբողջ, եւ պահիմ թէ ելլեմ մարմինս երբեք հանգստութիւն չունի, լի է ցաւագին խաղաղութիւն մը։

Լալու, անհանգստանալու յարմար փափաք մը կը նեղէ գիս, եւ ծոլուն կը նայիմ որ կանանչցած լինքզինքը կը կոխէ, կը նայիմ գիչերուան որ տղմակած կ՚ուռնայ եւ կատաղի յուսահատութիւն մը կ՚ըմբռնէ հոգիս, գիտեն կ՚իյնամ ու կը հնձկտամ գլուխս բանի ծեծելով։

Հիրիք չէ՞ այսչափ տառապանք, ըսէք, հիրիք չէ՞ մարդկային արարածի մը համար։ Բայց երեկ թէ գիչերը խաղաղէի, եւ հանգիստ քուն մը գիս կաղդուրէր. ո՛չ, ո՛չ, գիչերները աւելի գէշ են։ Ա՛լս գիչերներս, իմ գիչերներս — իրիկուան գալը միայն սոսկմամբ կը տեսնեմ։ Ան, երեկ թէ առնեւտին չսկսէին մութ ժամերը։ Մտքերուս թիւերն իսկ կը ցաւին եւ կարծես գլուխս երեսուն տաղտարա մը անցուցած են որ ճակատս չարաչար կը սեղմէ եւ երիս ալտուտակ քունքերս կը փորեն։ Աչքերուս մէջերն ալ կը ցաւին եւ երբեմն կտանչ, երբեմն կարմիր եւ երբեմն ալ բոլորովին մութ կը տեսնեմ ես։ Կ՚ուզեմ քնանալ, կ՚ուզեմ հանդչիլ,—անկողնիս վրայ կը վրդովիմ, ասդին անդին կը գառնամ մինչեւ որ քունս գայ։ Բայց նենգաւոր քուն մըն է ան, ա՛գռաւթ, գաժան։ Սարսափելի երազներ առիսովրայ կ՚ընեն գիս եւ զանոնք յիշելով ցորեկն անգամ կը փչաքաղիմ։

Ա՛խ, տոքթոր, գիտէ գիչերներուս քուն առէք, փրկեցէ՛ք վիս այս զժոխքի երազներէն։ Ճար մը չունի՞ք, ըսէք, ճար մը չունի՞ք։

Եւ թչուառ հոգին ինկաւ բազմոցին վրայ գիչերային հրէչ մղձաւանջէն խեղդուելէ ետք։

Բժիչկին անոր ձեռքը բռնեց եւ զբօսանքով ու խուլ ձայնով մը

—Այո՛, կայ միջոց մը զոր չեմ կրնար ձեզի մերժել — մարդկային անողոքելի ու անբացատրելի ցաւերուն դէմ մաքառող զանոնք ընդարմացընող հզօր մորփինը։ Առէ՛ք զայն։ Աւա՛ղ, զոք նչանակէ էք անելութեան վերջ գրուածքի մը — խորհրդաւոր չլմաին։ Ան հանգստացող ձեր առջեւ կը նստի։ Ու կը տանջէ զձեզ, կը տանջէ զձեզ, պիտեմ ատիկայ։ Ան է որ իր սուր զանակովը կը հերձատէ ձեր մարմինը, անողորմաբար կը փորի ձեզ եւ աչուընիդ կը բանայ իր ճանկռտ ցուրտ մատներովը ու կը փչէ անոնց մէջ։ Ու պէտք են պատկառիլ ձեզմէ, բոլոր անոնք որ առողջ՝ ապրելու խընամքը կը վայելեն եւ կը հեգնեն խորհրդաւոր չլմաին, անելիութեան վերջ գրուածքը։

1894 Օգոստոս

ՎԱՀՐԱՄ ՍՎԱՃԵԱՆ

ՅԱՋՈՂԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Բ

Հիմա եղաւ լմնցաւ։ Արեւամէտ որոչեցիք, պիտէք թէ աչխարհս վրայ ի՛նչ պիտի ըլլայ ձեր գործը։ Հարցաւորեցիք, պիտէք թէ որո՛նք կրնան ըլլալ ձեր առաջարկին հանդրուանները,

ՎԱՂԳԱ ՆՈՎԻ

ՃԵՅ ԳԱՆՁԱՍԱՆ

Ս Ո Ւ Տ

ՆԱՀԱՏԱԿՎԱԾ ՎԻՊԱՅԻՆ

Գ

— Ես հիմա ինչ անեմ, Ալեքսանդր ջան, որ դու չկաս, ես ինչ անեմ, որ դու չկաս, ես ինչ անեմ, որ դու չկաս, ես ինչ անեմ

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ա. Ս. Ա. Ռ. Ա. Ջ. Ի. Ն. Ե. Ր. Ի. Ն. Ե. Ր. Ի. Ն. Ե. Ր

ՅԱՓՈՒԼ ՊԼՕՓ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՏՈՒՐՔԱՆ

ՃԱՇԸ ԼԵԶՈՒԷ
ՇՐՋԱՖԵՐԱԿԱՆ
ՄԱՀՀԱՋՈ
ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐՔ
ԱՅՑԱԳԱՐՍ
ՁՆԿԵՐ
ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
Հաղորդագրական
ՆԱՄԱԿԱԳԼՈՒԽ
ՅԱՅՏԵՐ

☞ Տպարանը բաց է առհասարակ ամէն օր մինչեւ գիշերուան ժամ 3, ինչպէս նաեւ կիրակի եւ տօնական օրերը.

ԱՆՈՒՇԱԼԻ ՄԵՌ ՄՐԱՐԱՆԻՆ
ՓԱՌԱՆԻ ՆԱՒԸ ՀՋԱՒԵՑԱՒ
ԵՒ
Ի ԿՐՄԻՆԻԱՆ

Ի գիտութիւն ամէն մարդու թէ վաճառքներուն առնչութեամբ կանխատեսելի ապագայ ու կը նուիրէ Հասարակութեան ուշադրութեան ի Պոլիս, Մահմանա փակոցը թիւ, Սուլթան Համամ Չէշմէ Տարածուած իսան Ա. յարկ թիւ 18, 20, 22 եւ 24 վաճառատուներուն մէջ

Նկարագրել միջոցառնեորուն մէջ ու յանձնարարելուան ու ամէն տեսակ հագ ամենէն համեստէն մինչեւ թանկագին եւ կը պատրաստեն կը գտնուին, Հմուտ կարկատիչ բնչուած պատրաստ հագ ու գործելու նպատակով կը ներկայացնեն ու Ա. Ջէշմէ Հանի վաճառատունը կը վաճառուին: Այդ վաճառատուներուն նպատակով ու ինչպէս նաեւ ամէն տեսակ